

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΑΥΛΗΣ ΤΗΣ ΚΛΕΨΥΔΡΑΣ ΣΤΗ ΒΟΡΕΙΑ ΚΛΙΤΥ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ

Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού - Εφορεία Αρχαιοτήτων Αθηνών
Αθήνα 2015

ΣΥΝΤΟΜΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Εικ. 1

1. Περίπατος
2. Οδός των Παναθηναίων
3. Ιερά Σπήλαια (Πανός, Διός, Απόλλωνος)
4. Κλεψύδρα

Εικ. 2

Εικ. 3

Η **πηγή της Κλεψύδρας**, η οποία εκτείνεται εντός φυσικού σπηλαιίου στη Βόρεια Κλιτύ της Ακρόπολης, αποτελεί τη σημαντικότερη και πλουσιότερη από τις φυσικές πηγές του Ιερού Βράχου, λόγω της συνεχούς ροής της, της μακραίωνης λειτουργίας της, αλλά και της κομβικής της θέσης, στη συμβολή της οδού των Παναθηναίων με τον αρχαίο Περίπατο και σε χαμηλότερο επίπεδο από τα Ιερά Σπήλαια (Πανός, Διός και Απόλλωνος) (εικ. 1, σχέδιο Μ. Κορρές). Κατά τη Νεολιθική περίοδο (3.500 - 3.000 π.Χ.) η άντληση του νερού γινόταν μέσα από φρέατα που ανοίχτηκαν στη γύρω περιοχή. Ορισμένες γραπτές πηγές αναφέρουν ότι η αρχική ονομασία της πηγής, ήταν Εμπεδώ και εικάζεται ότι σ' αυτήν λατρευόταν η Νύμφη Εμπεδώ ή γενικά οι Νύμφες.

Το πρώτο κτηριακό συγκρότημα κατασκευάστηκε περί το 470 - 460 π.Χ., στα χρόνια του στρατηγού Κίμωνα και περιελάμβανε το **κρηναίο οικοδόμημα** και ανατολικά του την **πλακόστρωτη αυλή** (εικ. 2, σχέδιο Ι. Τραυλός). Η μορφή του κρηναίου οικοδομήματος υπαγορεύτηκε από το σχήμα του ίδιου του σπηλαιίου, μέσα στο οποίο κατασκευάστηκε μία ορθογώνια δεξαμενή (εικ. 3). Το νερό της πηγής εισέρρεε στη δεξαμενή από τρεις διαμορφωμένες οπές, στο κατώτερο τμήμα του ανατολικού τοίχου της και αντλείτο από ένα πλάτωμα στα ΒΔ της. Η είσοδος στην κρήνη γινόταν από τα ΒΔ, ενώ ένας αγωγός υπερχείλισης διέτρεχε την παρακείμενη αυλή, με κατεύθυνση προς τα βόρεια. Η σχεδόν τριγωνικής κάτοψης αυλή είχε είσοδο από τα δυτικά, μέσω βαθμιδωτής κλίμακας. Η λειτουργία της ωστόσο δεν είναι ακόμη σαφής: ορισμένοι ερευνητές τη συνδέουν με τα υπερκείμενα σπήλαια, υποθέτοντας ότι χρησίμευε ως αυλή συγκέντρωσης των Πυθαϊστών, που σχετίζονται με τη λατρεία του Απόλλωνα, ενώ άλλοι την ταυτίζουν με δεξαμενή τροφοδοτούμενη από τα όμβρια ύδατα της Ακρόπολης.

Μεταξύ του 1ου αι. π.Χ. και του 2ου αι. μ.Χ., αλληπάλληλες καταρρεύσεις βράχων επέφεραν αλλαγές, τόσο στο κρηναίο οικοδόμημα, όσο και στην αυλή της Κλεψύδρας. Η αυλή διαιρέθηκε σε δύο τμήματα, στο δυτικό εκ των οποίων διαμορφώθηκε η νέα είσοδος προς την κρήνη. Η καταρρευση της οροφής της κρήνης οδήγησε στη διάνοιξη ενός πηγαδιού ανάμεσα στους κατακρημνισμένους βράχους πάνω από την πηγή και στην κατασκευή ενός θολωτού οικοδομήματος για να το προστατεύει (εικ. 4, σχέδιο Ι. Τραυλός). Το οικοδόμημα αυτό συνδέθηκε με την Ακρόπολη με μία λαξευμένη στο βράχο καμαροσκέπαστη κλίμακα, η οποία κατέληγε στον βόρειο τοίχο των Προπυλαίων. Ορισμένοι μελετητές συνδέουν την κατασκευή του με την ανέγερση, πριν το τέλος του 3ου αι. μ.Χ., του υστερορωμαϊκού τείχους, το οποίο διερχόταν ακριβώς δυτικά της Κλεψύδρας.

Κατά τον 10ο – 11ο αιώνα ο χώρος μετατράπηκε σε ναΐδριο, γνωστό ως «οι Άγιοι Απόστολοι στα Μάρμαρα», ενώ στο εσωτερικό της θόλου απεικονίστηκαν οι μορφές των δώδεκα Αποστόλων (εικ. 5, σχέδιο E. Breton). Κατά την περίοδο της Φραγκοκρατίας, στα μέσα του 13ου αι., οι Λατίνοι ηγεμόνες της Αθήνας δούκες de la Roche, οχύρωσαν την πηγή με προμαχώνα, ο οποίος πιθανότατα κατεδαφίστηκε από τους Έλληνες κατά την εισβολή των Τούρκων. Στη διάρκεια της Τουρκοκρατίας η πηγή της Κλεψύδρας ξεχάστηκε, ενώ αποκαλύφθηκε εκ νέου το 1821, προκειμένου να εξασφαλιστεί πόσιμο νερό για τους Έλληνες υπερασπιστές του Κάστρου. Με μέριμνα του πολέμαρχου Οδυσσέα Ανδρούτσου, το 1822, η πηγή περιβλήθηκε με νέο, ισχυρό προμαχώνα, γνωστό ως «Ντάπια του νερού ή του Δυσσέα». Την περίοδο αυτή πιθανώς υψώθηκε και δεύτερη θόλος πάνω από την πρώτη (εικ. 6, σχέδιο Έ. Burnouf), η οποία καθαιρέθηκε, μαζί με το σύνολο του προμαχώνα, το 1888.

Το χρονικό της έρευνας στην περιοχή ξεκινά το 1874, από τον Γάλλο Έ. Burnouf. Ωστόσο το μνημείο αποκαλύπτεται αρχικά από τον Παναγή Καββαδία το 1897, μετά την κατεδάφιση του Προμαχώνα του Οδυσσέα και στη συνέχεια κατά τις ανασκαφές της Αμερικανής Σχολής Κλασικών Σπουδών το 1937-1940, οπότε καθαιρείται και το υστερορωμαϊκό τείχος και αποκαλύπτεται η είσοδος στο κρηναίο οικοδόμημα. Εργασίες καθαρισμού και προληπτικής στερέωσης διεξάγονται τη δεκαετία του 1960 από τους Ν. Πλάτωνα και Γ. Δοντά, καθώς και το 1999-2004, κατά την Ενοποίηση των Αρχαιολογικών Χώρων της Αθήνας.

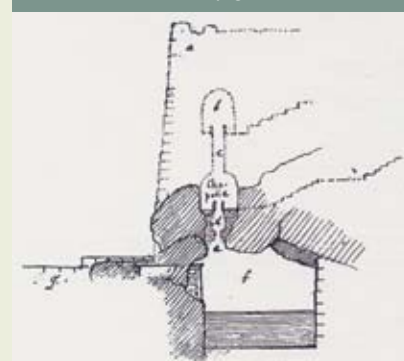
Εικ. 4

Εικ. 5

Εικ. 6

ΤΟ ΕΡΓΟ

Το έργο «Προστασία και Αποκατάσταση της Αυλής της Κλεψύδρας στη Βόρεια Κλιτύ της Ακρόπολης» εντάχθηκε στο ΕΣΠΑ το 2010 και υλοποιήθηκε, απολογιστικά και με αυτεπιστασία, αρχικά από την τέως Α' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων και στη συνέχεια από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Αθηνών. Στην πρώτη φάση του έργου εντάχθηκαν οι επεμβάσεις στην αυλή της Κλεψύδρας, με στόχο την προστασία από τους ραγδαίους ρυθμούς φθοράς, καθώς και την κατά το δυνατόν ανάκτηση της αρχικής της μορφής· ωστόσο στην πορεία κρίθηκε σκόπιμη η επέκτασή τους τόσο στο θολωτό οικοδόμημα, όσο και στις επισφαλείς βραχόμαζες στην περιοχή του μνημείου, σε μια προσπάθεια διάσωσης, αλλά και ανάδειξης του συνόλου του μνημειακού συγκροτήματος.

Οι εργασίες υλοποιήθηκαν σε εφαρμογή μελέτης που εκπονήθηκε στο πλαίσιο των «Μελετών Ωρίμανσης και Προετοιμασίας για την αποκατάσταση μνημείων αρμοδιότητας της Α' ΕΠΚΑ» του Ε. Π. Πολιτισμός του Γ' ΚΠΣ, καθώς και συμπληρωματικής μελέτης, οι οποίες εκπονήθηκαν από το προσωπικό της Εφορείας και εγκρίθηκαν ομόφωνα από το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο.

Η ΑΥΛΗ ΤΗΣ ΚΛΕΨΥΔΡΑΣ

Η αυλή της Κλεψύδρας, με μέγιστες διαστάσεις 23,30 X 11,60μ., ορίζεται ανατολικά, βόρεια, δυτικά και μερικώς νότια από τοίχους, ενώ στο εσωτερικό της υπάρχει πλακόστρωτο δάπεδο. Στο σύνολο του μνημείου έχουν χρησιμοποιηθεί δολομιτικοί ασβεστόλιθοι από τον Πειραιά, ποικίλων κατηγοριών.

Ειδικότερα, το δάπεδο είναι διαμορφωμένο από μαλακούς, υποκίτρινους λίθους, μέσου πάχους 0,45μ., ενώ από το κεντρικό τμήμα, το οποίο έχει καταστραφεί, διέρχεται ο αγωγός των ρωμαϊκών χρόνων.

Ο ανατολικός τοίχος διαμορφώνεται από σκληρούς, δρομικούς λίθους, τοποθετημένους κατά το ισόδομο σύστημα, χωρίς συνδετικό κονίαμα. Το ανώτερο σωζόμενο ύψος του είναι 2,25μ., το οποίο πιθανότατα αντιστοιχεί στο αρχικό. Οι υπόλοιποι τοίχοι είναι κατασκευασμένοι από μέτριας σκληρότητας απολιθωματοφόρους και μεγάλους πορώδους λίθους, ενώ από τον εγκάρσιο ρωμαϊκό τοίχο σώζονται σήμερα μόνο ελάχιστα κατάλοιπα.

Παθολογία

Η αυλή της Κλεψύδρας παρουσίαζε δομικά προβλήματα και κυρίως σημαντική διάβρωση της επιφάνειας των λίθων. Τα δομικά προβλήματα (ρηγματώσεις, θραύσεις και αποκολλήσεις) επικεντρώνονταν κυρίως στον ανατολικό τοίχο και αποδίδονταν στην ανερχόμενη υγρασία, την κρυσταλλοποίηση αλάτων, την ανάπτυξη φυτών και τη σεισμική δραστηριότητα. Εικόνα προχωρημένης διάβρωσης και κατακερματισμού διαπιστωνόταν σε ολόκληρη την έκταση του δαπέδου, εξαιτίας κυρίως της φύσης του ιδιαιτέρως μαλακού ασβεστόλιθου, αλλά και του μικροκλίματος της περιοχής.

Επεμβάσεις

Οι επεμβάσεις που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ περιελάμβαναν τα εξής:

- Τη συστηματική συντήρηση της επιφάνειας όλων των λίθων του δαπέδου και των τοίχων της αυλής και ειδικότερα την αφαίρεση των υλικών των παλαιότερων επεμβάσεων, τη φωτογράφιση και σχεδίαση των ορατών όψεων, τη χαρτογράφηση των φθορών, τη στερέωση ετοιμόρροπων τμημάτων, την εφαρμογή ενεμάτων και σφραγίσεων, την ταύτιση και συγκόλληση θραυσμάτων (εικ. 7-10).

Εικ. 7

Εικ. 8

Εικ. 9

Εικ. 10

Εικ. 11

Εικ. 12

Εικ. 13

- Τη δομική αποκατάσταση τμημάτων των τοίχων και του δαπέδου. Στο ιδιαίτερα βεβαρημένο βόρειο τμήμα του ανατολικού τοίχου πραγματοποιήθηκε αποξήλωση των λίθων, συμπληρώσεις και ανάταξή του, ενώ στο νότιο τμήμα έγινε επιτόπου πλήρωση των ρηγματώσεων με ενέματα. Για τις συγκολλήσεις μεγάλων θραυσμάτων λίθων χρησιμοποιήθηκε οπλισμός από τιτάνιο, ενώ η κατασκευή των συμπληρωμάτων από πειραϊκό ακτίτη έγινε σε σημειοθέτη (εικ. 11-15).

Εικ. 14

Εικ. 15

Εικ. 16

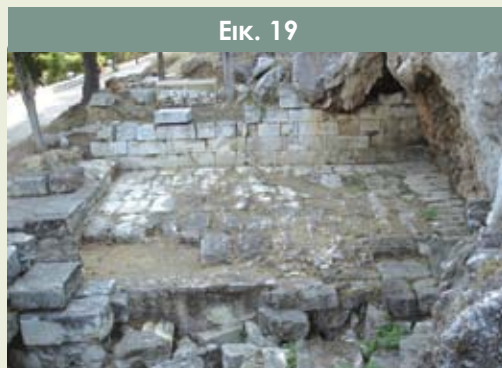
Εικ. 17

- Τη συμπλήρωση ελλείποντος τμήματος του βόρειου τοίχου με τεχνητό λίθο, όμοιας υφής και χρώματος με τους αρχαίους λίθους, καθώς και την επίχωση, με κατάλληλη διαμόρφωση, του ορύγματος του δαπέδου, όπου ωστόσο παρέμεινε ορατός, αποκαταστάθηκε και αναδείχθηκε ο αγωγός της ρωμαϊκής περιόδου (εικ. 16-17).

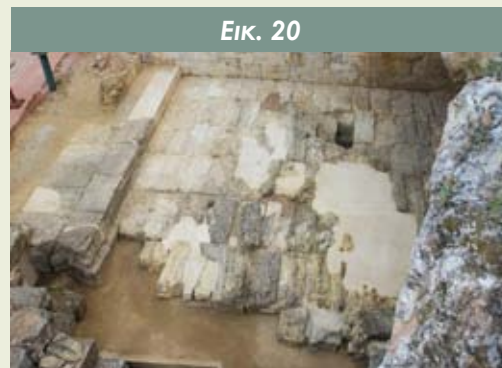
- Τη διευθέτηση των ομβρίων, με τη διαμόρφωση αποστραγγιστικής ζώνης περιμετρικά του μνημείου (εικ. 18), καθώς και με την κατασκευή χαμηλού τοιχείου στα πρηνή του φυσικού βράχου. Παράλληλα και προκειμένου να εξασφαλισθούν οι αναγκαίες ρύσεις των υδάτων στην επιφάνεια του δαπέδου, έγινε πλήρωση των μεγαλύτερων καθιζήσεων με αδρανή υλικά και χυτό κονίαμα (εικ. 19-20).

Εικ. 18

Εικ. 19

Εικ. 20

Εικ. 21

Τόσο στο στάδιο της τεκμηρίωσης, όσο και στο στάδιο της εκτέλεσης των εργασιών στην αυλή της Κλεψύδρας, διενεργήθηκε ανασκαφική έρευνα, η οποία προσέφερε σημαντικές πληροφορίες για τη μορφή και τη λειτουργία του μνημείου.

Συγκεκριμένα:

- Ανασκάφθηκαν εξωτερικά οι τοίχοι, μέχρι το επίπεδο έδρασής τους και αποκαλύφθηκαν και πάλι οι έξοδοι των δύο αγωγών υπερχείλισης της πηγής στο βόρειο τοίχο, ενώ διερευνήθηκε κατά τόπους, όπου αυτό ήταν εφικτό, το υπόστρωμα του δαπέδου (Εικ. 21-22).

Εικ. 22

Εικ. 23

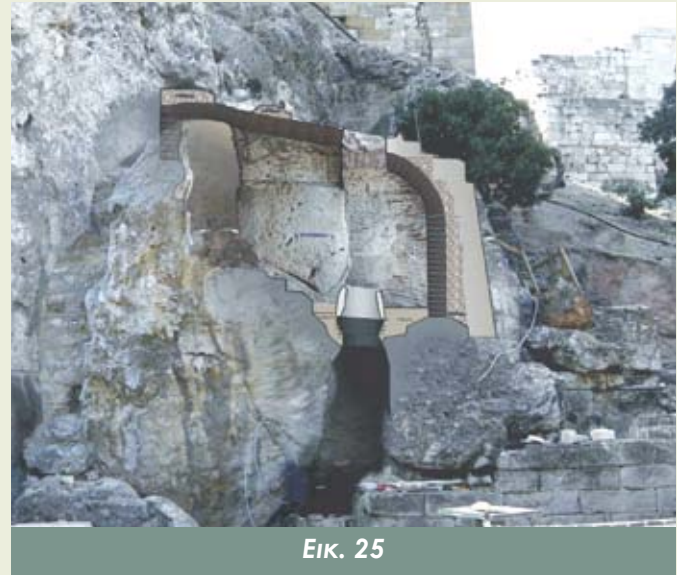

Εικ. 24

- Αποδομήθηκε η κατασκευή από λίθους στη νότια προέκταση του εγκάρσιου τοίχου της αυλής, προκειμένου να διερευνηθεί η πορεία του αγωγού υπερχείλισης της πηγής των κλασικών χρόνων και να διευθετηθεί η απορροή των υδάτων και στη συνέχεια οι λίθοι επανατοποθετήθηκαν στην αρχική τους θέση (Εικ. 23-24).

ΤΟ ΘΟΛΩΤΟ ΟΙΚΟΔΟΜΗΜΑ ΠΑΝΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΗΓΗ ΤΗΣ ΚΛΕΨΥΔΡΑΣ

Το οικοδόμημα, συνολικού εμβαδού 11,30τμ. περίπου, περιέβαλλε το φρέαρ που διανοίχθηκε κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους ανάμεσα στους πεσμένους βράχους, 5 περίπου μέτρα πάνω από τη στάθμη του νερού της αρχαίας πηγής. Η διάταξη της κατασκευής ορίζεται αφενός από το ανάγλυφο του βράχου και αφετέρου από τους δύο ανώτερους καταπεσμένους βραχώδεις όγκους, σχηματίζοντας σε κάτοψη σχήμα Γ με θολωτή οροφή και διαμόρφωση κόγχης στα δυτικά, καθώς και μια πεπλατυσμένη θόλο στο ανατολικό επίμηκες τμήμα. Οι πλευρές συμπληρώνονται από πλινθόκτιστα και επιχρισμένα τμήματα. Στο βραχώδες δάπεδο έχουν λαξευτεί τρεις βαθμίδες, ενώ για την άντληση του νερού χρησιμοποιήθηκε μαρμάρινο πηγαδόστομο. Οι τοίχοι εξωτερικά είναι χτισμένοι με δόμους από λίθους και σειρές από οπτοπλινθούς, με ισχυρό συνδετικό κονίαμα (εικ. 25, φωτορεαλιστική απόδοση Μ. Λεφαντζής).

Εικ. 25

Παθολογία

Το μνημείο εμφάνιζε μόνιμες παραμορφώσεις και σοβαρές ενδείξεις μετακινήσεων, οι οποίες αποδίδονται στην ιδιαιτερότητα της κατασκευής. Ειδικότερα, κυριαρχούσαν οι ρωγμές αποκόλλησης της τοιχοποιίας από τους παρακείμενους βράχους, καθώς και οι έντονες ρηγματώσεις στις θόλους. Παράλληλα διαπιστώνονταν έντονες βυθίσεις στην κύρια θόλο, οι οποίες οφείλονταν στην επιβάρυνση από τις νεότερες οχυρώσεις, καθώς και απώλειες υλικού, οφειλόμενες κυρίως σε γήρανση των υλικών. Σημαντικές επίσης φθορές υπήρχαν τόσο στην πλινθοδομή, όσο και στις τοιχογραφίες, εξαιτίας της υγρασίας, της εισροής ομβρίων και της ανάπτυξης του ριζικού συστήματος των φυτών.

Επεμβάσεις

Οι επεμβάσεις που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ περιελάμβαναν τα εξής:

- Ανασκαφική διερεύνηση:

Πραγματοποιήθηκε συστηματικός καθαρισμός του συνόλου του εσωτερικού του θολωτού οικοδομήματος, καθώς και της κλίμακας προς τα Προπύλαια, ενώ έγιναν ανασκαφικές τομές σε επιλεγμένα τμήματα του δαπέδου.

- Εργασίες δομικής αποκατάστασης του μνημείου και συγκεκριμένα:

- Στερέωση των βραχωδών μαζών του υποβάθρου και των τοιχωμάτων του οικοδομήματος.

- Απομάκρυνση καταλοίπων νεότερων κατασκευών από την οροφή, αποξήλωση άτεχνων επισκευών στο κλειδί της θόλου και αναδόμηση με νέες πλίνθους. Εφαρμογή στεγάνωσης για την προστασία από τα όμβρια (εικ. 26-27).

Εικ. 26

Εικ. 27

- Εφαρμογή αρμολογημάτων στα ορατά φέροντα στοιχεία και πλήρωση των ρηγματώσεων με χρήση ενεμάτων, τόσο στην εξωτερική, όσο και στην εσωτερική επιφάνεια του μνημείου (εικ. 28-31).

Εικ. 28

Εικ. 29

Εικ. 30

Εικ. 31

Εικ. 32

- Εξυγίανση και συμπλήρωση της ελλείπουσας οπτοπλινθοδομής στη θόλο και τον πλευρικό τοίχο της εισόδου (εικ. 32-34), καθώς και αποκατάσταση του κατεστραμμένου τμήματος της κόγχης, με την εκ νέου κατασκευή του λιθοδέματος και του ελλείποντος πλινθόκτιστου τοίχου (εικ. 35-39).

Εικ. 33

Εικ. 34

Εικ. 35

Εικ. 36

Εικ. 37

Εικ. 38

Εικ. 39

Εικ. 40

Εικ. 41

Εικ. 42

- Σωστική στερέωση των τοιχογραφιών και οριοθέτηση της αρχικής τοιχογραφημένης επιφάνειας. Αποτοίχιση μικρών τμημάτων τοιχογραφίας, όπου αυτό κρίθηκε αναγκαίο, στερέωση, καθαρισμός και επανατοποθέτηση, τελική επεξεργασία των στεφανωμάτων και εφαρμογή νέων κονιαμάτων (Εικ. 40-42).

ΕΞΑΣΦΑΛΙΣΗ ΒΡΑΧΩΔΩΝ ΜΑΖΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΚΛΕΨΥΔΡΑΣ

Στο ανάγλυφο του βράχου της Ακρόπολης στην ευρύτερη περιοχή της Κλιτύων, τόσο η φύση του πετρώματος, όσο και οι καιρικές συνθήκες είχαν δημιουργήσει ένα σύστημα ασυνεχειών, με αποτέλεσμα κάποιες βραχώμαζες, λόγω της διόγκωσης των αργιλικών υλικών που πληρούν τις ασυνέχειες, αλλά και των ωθήσεων από το ριζικό σύστημα φυτών και δέντρων, να καταστούν επισφαλείς.

Εργασίες στερέωσης πραγματοποιήθηκαν στο βραχώδες υπόβαθρο του θολωτού οικοδομήματος και στο μέτωπο της αυλής, καθώς και στα υπερκείμενα σπήλαια Διός και Απόλλωνος. Περιελάμβαναν την τοποθέτηση αγκυρώσεων, καθώς και την εφαρμογή κονιαμάτων και ενεμάτων για την αύξηση της διατμητικής αντοχής των ασυνεχειών και τη διασφάλιση των επισφαλών βραχωδών μαζών (Εικ. 43-45).

Εικ. 43

Εικ. 44

Εικ. 45

ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΟΥ ΜΝΗΜΕΙΑΚΟΥ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΟΣ

Στο πλαίσιο της ανάδειξης του μνημείου της Κλεψύδρας κατασκευάστηκε μεταλλική κλίμακα, η οποία επιτρέπει την ελεγχόμενη πρόσβαση επισκεπτών στο θολωτό οικοδόμημα από τον Περίπατο, ενώ τοποθετήθηκαν δύο νέες ενημερωτικές πινακίδες. Παράλληλα, αντικαταστάθηκαν τα θυρώματα των εισόδων προς την πηγή και το θολωτό οικοδόμημα και τοποθετήθηκε περισχοίνιση, για την προστασία του μνημείου και των επισκεπτών (εικ. 46).

Εικ. 46

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

Οι εργασίες που πραγματοποιήθηκαν με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ προσέφεραν τη δυνατότητα προστασίας, αποκατάστασης και ανάδειξης, αλλά και περαιτέρω μελέτης του μνημειακού συνόλου της Κλεψύδρας. Οι επεμβάσεις στην αυλή εξασφαλίζουν την προστασία και την αποκατάσταση, κατά το δυνατόν, της αρχικής της εικόνας. Η αποκατάσταση του θολωτού οικοδομήματος δημιουργεί επιπλέον τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την απόδοση ενός ακόμη επισκέψιμου μνημείου στον αρχαιολογικό χώρο της Βόρειας Κλιτύς της Ακρόπολης, ενώ η στερέωση των βραχιδών μαζών εξασφαλίζει την περαιτέρω προστασία της Κλεψύδρας και συγχρόνως ασφαλείς συνθήκες επισκεψιμότητας του χώρου.

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

Διεύθυνση έργου (2010-2015)

Σ. Σαμαρτζίδου, Ε. Κουρίνου, Κ. Κίσσας,

Προϊστάμενοι τέως Α'ΕΠΚΑ

Ε. Μπάνου, Προϊσταμένη ΕΦΑ Αθηνών

Υπεύθυνη έργου

Σ. Μοσχονησιώτη, Αρχαιολόγος

Εκπόνηση μελετών

Σ. Μοσχονησιώτη, Ε. Κασάπογλου, Ε. Γιαννικαπάνη, Αρχαιολόγοι

Α. Αλβέρτη, Μ. Λεφαντζής, Αρχιτέκτονες μηχανικοί

Μ. Μπαρδάνης, Δ. Δαμιανός, Ι. Βερροϊόπουλος,

Β. Παναγιωτόπουλος, Συντηρητές Αρχαιοτήτων

Επιβλεψη έργου

Σ. Μοσχονησιώτη, Ε. Γιαννικαπάνη, Αρχαιολόγοι.

Α. Αλβέρτη, Μ. Λεφαντζής, Α. Σαμαρά,

Αρχιτέκτονες μηχανικοί

Ό. Σταυροπούλου, Ε. Πέτρου, Πολιτικοί μηχανικοί ΙΔΟΧ

Μ. Μπαρδάνης, Δ. Δαμιανός, Ι. Βερροϊόπουλος,

Β. Παναγιωτόπουλος, Συντηρητές Αρχαιοτήτων

Υπόλογος: Γ. Παπαγιαννοπούλου

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΤΟΥ ΦΥΛΛΑΔΙΟΥ

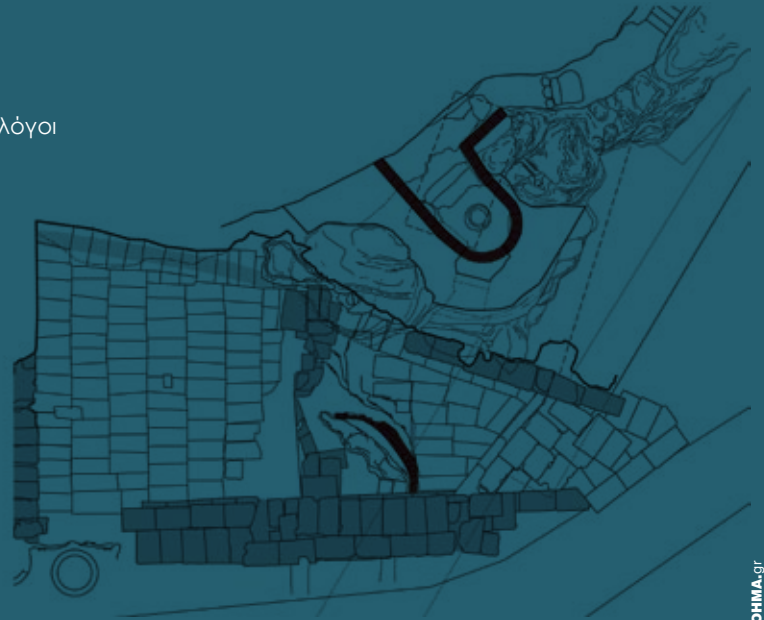
Κείμενα: Σ. Μοσχονησιώτη, Ε. Κασάπογλου,

Ε. Γιαννικαπάνη

Φωτογραφίες: Αρχείο ΑΣΚΣΑ και ΕΦΑ Αθηνών

Γενική επιμέλεια: Ε. Μπάνου, Σ. Μοσχονησιώτη

Γραφιστική επεξεργασία: Ν. Σέρρα

NOHMA.gr

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Ταμείο
Περιφερειακής Ανάπτυξης

Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
«Αττική 2007 - 2013»

Ποιότητα ζωής για όλους

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης